

Savenko I. Features of application of integrative approach in the process of study of educational discipline “material conduct of wares from wood”.

In the article actuality and expediency of problem of application of the integrative going is analysed near the study of material conduct of elections from wood and humanitarian disciplines in institute of higher of pedagogical aspiration.

Keywords: future specialists, матеріалознавство, integrative connections, educational discipline.

*Севастюк М. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті досліджуються механізми та педагогічні умови становлення суб'єктності студента та її вплив на формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: суб'єкт, суб'єктність, суб'єктна позиція, професійна компетенція та компетентність.

Постановка проблеми. Утвердження гуманістичної парадигми, модернізація системи освіти, оптимізація навчально-виховного процесу вимагають від вчителя ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки, високого рівня загальної освіченості, спеціальних професійних знань та вмінь, що відповідають вимогам сьогодення та сучасним науковим досягненням. Фахівці, підготовлені у вищих педагогічних навчальних закладах України, повинні бути конкурентоздатними та конкурентоспроможними як на світовому, європейському, так і вітчизняному ринку праці.

Сучасна початкова школа зорієнтована на створення умов для отримання молодшими школярами такої освіти, яка б відповідала їх інтересам, розвивала їх природні здібності та пізнавальні інтереси. Це, в свою чергу, підвищує вимоги до рівня професійної підготовки вчителів початкової школи. Аналіз наукових публікацій, вивчення сучасного педагогічного процесу у початковій школі висвітлили протиріччя між вимогами до особистості і діяльності вчителя та якістю його професійної підготовки у вищому навчальному закладі, показником якої виступає фахова компетентність.

Аналіз наукових досліджень. За останні десятиріччя в Україні було проведено багато досліджень, у яких розглядаються загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх учителів у ВНЗ (О. Абдулліна, І. Зязюн, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, О. Пехота, В. Сластьонін та інші). Особливості підготовки вчителів початкової школи вивчаються у дослідженнях В. Бондаря, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружої, І. Шапошнікової тощо. Компетентність у системі педагогічної освіти є предметом наукового дослідження І. Беха, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, В. Сластьоніна, А. Хуторського та інших науковців. Питання підготовки вчителів початкової школи на засадах компетентнісного підходу висвітлюються в працях Н. Бібік, В. Бондаря, О. Савченко, І. Шапошнікової та інших.

Аналіз наукових джерел засвідчує певні відмінності у розумінні сутності компетентнісного підходу в освіті, що зумовлено різними підходами до визначення змісту понять “компетенції” та “компетентностей”.

Базуючись на позиціях С. Бондар [3], зазначимо, що “компетенції” та “компетентності” не є синонімами, оскільки компетенція означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом, а компетентність завжди має особистісно-діяльнісний характер та включає володіння відповідними знаннями і досвідом, які дають їй змогу обґрунтовано судити про цю галузь та ефективно діяти в ній. Компетентність розглядається дослідницею як володіння людиною певною компетенцією.

Таким чином, професійну компетентність дослідники визначають як професійну підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків діяльності. Визначаючи поняття компетентність через “підготовленість та здатність”, науковці підкреслюють цим дієвий характер компетентностей, спрямованих на ефективний результат. Таким чином, метою професійної підготовки стають не лише знання, вміння та навички, але і засвоєння цілісного досвіду розв'язання проблем, успішне вирішення функціональних задач, які складають сутність педагогічної діяльності.

Згідно з поглядами О. Савченко [7], компетентність не лише синтезує результати сумлінного й систематичного навчання в аудиторії у співпраці з викладачами, а й самоосвіту, життєвий досвід, ставлення до майбутньої професії. Компетентність, виступаючи продуктом навчання, не прямо залежить від нього, а є наслідком саморозвитку індивіда, його професійного і особистісного розвитку, наслідком самоорганізації й узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду. Тому процес професійної підготовки, побудований на засадах компетентісного підходу, неможливий без формування суб'єктної позиції студента як майбутнього фахівця. Саме суб'єктна позиція є внутрішнім стрижнем професійного становлення компетентного, конкурентоздатного фахівця.

Метою статті є дослідження механізмів та педагогічних умов становлення суб'єктності студента та її вплив на формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Розробка державних стандартів фахової підготовки посилює увагу до пошуку способів збільшення міри суб'єктності майбутніх спеціалістів у процесі їх професійного становлення. Як зазначає В. І. Бондар [2], “важливою складовою системи підготовки майбутнього вчителя є свідоме “вирощування” у собі професіонала. Пріоритетним професійним надбанням, за поглядами І. Зязюна, повинна бути професійна суб'єктність. Отже, одним із напрямків удосконалення системи підготовки спеціалістів у вищій школі – є становлення суб'єктності студентів в освітньому просторі вуза.

Проблема становлення суб'єктності є міждисциплінарною і вимагає аналізу поглядів філософів, психологів, педагогів, соціологів на дане питання. У психолого-педагогічній літературі широко використовують поняття “суб'єкт”, “суб'єктність”, “суб'єктна позиція”. Охарактеризуємо їх.

Категорія “суб'єкта” на сьогоднішній день є однією із центральних у філософії, де суб'єкт визначається як носій предметно-практичної діяльності та пізнання.

Основою для вивчення даної категорії у психології стала концепція людини як суб'єкта діяльності, розроблена С. Рубінштейном, і розвинена в роботах Б. Ананьєва, К. Альбуханової-Славської, Л. Анциферової, А. Брушлинського та іншими. Згідно з поглядами С. Рубінштейна, людина не лише об'єкт різноманітних впливів, але і суб'єкт, який змінюючи зовнішню природу, змінює і власну особистість, свідомо регулює власну поведінку. Б. Ананьєв доповнив поняття “індивід”, “особистість”, “індивідуальність” категорією “суб'єкта діяльності” як однією із основних характеристик особистості. М. Дьяченко та Л. Кандилович охарактеризували суб'єкта діяльності проявами ініціативи та самостійності, здатністю приймати і реалізувати рішення, оцінювати наслідки своєї поведінки, самозмінюватися, самовдосконалюватися.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість зробити висновок, що суб'єкт – це досить узагальнене поняття, яке інтегровано поєднує в собі різні види

активності, ініціативності, творчості на основі усвідомленого і вмотивованого ставлення до навколишнього світу, діяльності та інших людей.

В сучасній психології виділяється два підходи до розуміння проблеми суб'єкта: діяльнісний та особистісний. Перший розглядає суб'єкта як носія активності, який продуктивно виконує певну діяльність та наділений здатністю до свідомої саморегуляції і саморозвитку в цій діяльності. Другий – розглядає суб'єктність як властивість особистості. У цьому випадку особливу увагу науковці звертають до суб'єктних якостей особистості, які забезпечують суб'єктну позицію людини. Виникає необхідність розглянути категорії суб'єктності та суб'єктної позиції людини.

Суб'єктність – це системна якість особистості, яка обумовлює її здатність до свідомого, самостійного, цілеспрямованого перетворення існуючих здібностей та властивостей у соціально значущі та професійно важливі якості. Як підкреслює А. Брушлинський, лише на основі суб'єктності можлива реалізація принципу єдності діяльності і особистості.

Загалом проблема суб'єктності пов'язується з наділенням людини якостями бути активною, самостійною, бути творцем власного життя. Ознаками суб'єктності є цілісність виявлення активності, свідомий характер діяльності, свідомість та відповідальність як наслідок свободи вибору.

Суб'єктність розглядається важливою складовою професійної позиції вчителя. Розглядаючи визначення позиції у педагогічних наукових дослідженнях (Б. Бітанас, Н. Боритко, Т. Мальковська) зазначимо, що у педагогіці синтезуються погляди філософів, психологів та соціологів на дане поняття, та визначається як інтегративна характеристика особистості, яка включає в себе усвідомлену сукупність ставлень та проявляється у діяльності та поведінці. Поєднання категорій “суб'єктність” і “позиція” в єдине поняття, згідно з поглядами В. Сластьоніна, визначає *суб'єктну позицію* як здатність суб'єкта засвоювати та творчо перетворювати дійсність, змінювати внутрішній світ, вибудовувати стратегію та тактику власної життєдіяльності.

Особливості професійної діяльності вчителя відзначаються на розвитку його суб'єктності. Як важлива характеристика особистості вчителя суб'єктність відображає вибіркове, відповідальне, ініціативне ставлення до професійної діяльності, учнів, до оточуючого середовища та власного професійного розвитку. Суб'єктність вчителя дослідники вбачають у особистості, яка здатна до самовизначення та свідомої регуляції своїх дій на основі внутрішньо виробленої професійної позиції та виявляється у прагненні до самовизначення, самодетермінації, саморегуляції та самовдосконалення у професійній діяльності. З позицій акмеології суб'єктність виступає як інтегральна здатність особистості, спрямована на досягнення людиною досконалості на шляху до вершин професіоналізму.

Актуальність та необхідність становлення та розвитку суб'єктності майбутнього вчителя Г. Аксьонова вбачає у декількох площинах: по-перше, у площині саморозвитку, а саме суб'єктність забезпечує основу розвитку особистості, індивідуальності, універсальності людини, без неї процес саморозвитку та, зокрема і професійного, втрачає цілісність, комплексність, стрижневу, провідну сутність; по-друге, в площині навчально-виховного процесу: суб'єктні характеристики студента забезпечують активність, вибірковість, творчість, а значить і успішність в оволодінні професією, перетворює навчальний процес у співтворчість викладача-студента; по-третє, в площині майбутньої професійної діяльності: суб'єктність учителя сприяє розвитку суб'єктності самих учнів [1, с. 12].

І. Зимня, А. Маркова, Л. Мігіна, В. Сластьонін вказують на необхідність розвитку суб'єктної позиції майбутнього вчителя. Однак, в існуючій системі освіти студент виступає, основним чином, як об'єкт професійної діяльності викладача. Сучасні студенти не прагнуть бути суб'єктами освітнього процесу. Передусім це пов'язується з перевагою зовнішньої

мотивації навчання студентів, недостатнім розвитком їх критичного мислення та рефлексії, а зі сторони викладачів – перевагою зовнішнього управління навчальним процесом у ВНЗ.

Зміна мотивації під час навчання призведе до зміни позиції студента у навчальному процесі від “споживача” знань до їх “здобувача”. Активність та ініціативність, об’єктивну самооцінку студенту під час навчання забезпечить розвиток критичного мислення та рефлексії. Критичне мислення виявляється у здатності суб’єкта розуміти думку іншого, виділяти головну ідею у змісті, усвідомлювати та зіставляти безліч точок зору, висувати та аргументувати свої думки. Критичне мислення формується під час лекційних, семінарських, практичних занять, його розвитку сприяє створення відповідного навчального середовища вузу. Збільшення навчально-виховного процесу на ще одну додаткову ланку – рефлексію, розвиток рефлексивних якостей особистості призведе до організації навчального процесу на основі суб’єкт-суб’єктних стосунків.

Становлення студента як суб’єкта професійної діяльності та професійного розвитку відбувається поетапно. Спочатку студент повинен стати *суб’єктом навчання, лише згодом суб’єктом професійно-педагогічної діяльності та професійного розвитку*. Під час професійного навчання відбувається перетворення “Я-студента” у “Я-фахівця”. При цьому виділяються позиції: той, кого навчають; той, хто навчається; той, хто самоорганізовує та саморегулює свій професійний та особистісний розвиток.

У сучасній психолого-педагогічній науці вивчення становлення суб’єктності і суб’єктної позиції у навчально-виховному процесі має особливе значення в зв’язку із становленням гуманістичної парадигми освіти. Однак, ідея необхідності суб’єктної позиції в навчально-виховному процесі не є новою у педагогіці. Так, ще А. Дістервег писав, що розвиток і освіта не можуть бути надані або повідомлені; хто бажає до них приєднатись, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силою та волею [5].

Формування суб’єктної позиції у процесі навчально-пізнавальної діяльності відбувається через стимулювання всіх форм активності і самостійності студентів у навчальному процесі, запровадження діалогічного спілкування між студентами та викладачами, запровадження ситуацій власного вибору. Необхідно надавати студентам можливість бути суб’єктами навчальної та майбутньої професійної діяльності. Впровадженням нових дидактичних технологій в освітній процес (рольової перспективи й імітаційно-ігрового підходу до організації навчання) допоможе сформувати уявлення про себе як про суб’єкта освітньої діяльності. Запропоновані технології створюють умови для співтворчості та співпраці в навчальному процесі, дозволяють студентів відрефлексувати свої можливості як суб’єкта педагогічної взаємодії, забезпечують творчу атмосферу, свободу дій і ситуацію успіху для кожного учасника освітнього процесу. В освітянській практиці сьогодні повинні домінувати підходи зорієнтовані не на “накачування” інформацією, а активний її пошук та використання. Цим пояснюється збільшення частки самостійної роботи студентів.

З іншої сторони, у навчальному процесі ВНЗ суб’єктність забезпечує активність, вибірковість, креативність студентів, сприяє розвитку їх індивідуальних можливостей.

Рівень сформованості суб’єктності студентів пов’язаний із розвитком *суб’єктних характеристик особистості*: активності, здатності до цілепокладання, свободи вибору та відповідальності за нього, усвідомлення власної індивідуальності, неповторності, готовності до саморозвитку. Розвиток зазначених особливостей особистості вплине на формування досвіду виявляти власну суб’єктну позицію у майбутній професійній діяльності. Сприйняття себе як суб’єкта діяльності буде виявлятися і в бажанні аналізувати, контролювати і вдосконалювати власне професійне зростання. Саме суб’єктність стає внутрішнім стрижнем професійного становлення фахівця. Згідно з поглядами А. Деркача [6] *суб’єктом професійного розвитку* є людина, яка свідомо організовує свій процес професіоналізації, ставить мету, реалізує її, свідомо збагачує досвід власної діяльності, спілкування. Власне

суб'єктність дозволяє студенту визначати особистісне ставлення і власні цілі освіти, індивідуально використовувати наявні умови, проектувати та реалізувати індивідуальний освітній, а згодом професійний маршрут.

Становлення суб'єктності студента у вузі полягає в тому, що студент розглядається як носій активності, індивідуального суб'єктного досвіду, він прагне до реалізації та розкриття своїх внутрішніх потенціалів, тобто передусім це є справою самого студента. Задача викладача полягає у тому, щоб створити умови, які допоможуть студенту усвідомити потребу в самотворенні, ініціювати саморух, прагнення до самовдосконалення.

Науковці (А. Брушлинський, І. Зимня, В. Сластьонін, В. Слободчиков) виділяють *педагогічні умови* становлення суб'єктності майбутніх учителів:

- блочне структурування і системний виклад змісту навчального матеріалу;
- діяльнісне засвоєння змісту професійної підготовки, що полягає у вирішенні ситуаційних задач, участі у імітаційних, рольових іграх, участі у “круглих столах”, виконання творчих завдань, самостійної роботи;
- рефлексія результатів навчально-пізнавальної діяльності;
- суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії між викладачем та студентами;
- створення освітнього середовища, сприятливого для професійного та особистісного розвитку студента.

Таким чином, становлення суб'єктності сприяє не лише удосконаленню навчально-виховного процесу на гуманістичних засадах, але і забезпечує особистісно-професійний розвиток студентів. Дуже важливо поставити студента педагогічного вузу під час професійної підготовки в позицію суб'єкта професійного розвитку, це надасть можливість йому чітко усвідомити мету і завдання професійної підготовки, бути зацікавленим в отриманні якісної освіти, прагнути до вершин професіоналізму, бути готовим та здатним до постійного самовдосконалення.

Висновок. Становлення суб'єктності майбутнього вчителя початкової школи обумовлене потребою суспільства у високоосвічених, конкурентоспроможних фахівцях, які здатні самостійно приймати рішення в ситуації вибору, відрізняються мобільністю, динамізмом, відповідальністю. Тому ефективність професійної підготовки пов'язується з готовністю майбутнього вчителя до самостійної діяльності, творчого мислення, відповідальності. Сьогодні необхідно формувати майбутнього вчителя як суб'єкта власної професійної діяльності та особистісно-професійного розвитку, що виступає фактором його професійної компетентності.

Становлення суб'єктності студента – майбутнього вчителя є, з однієї сторони, результатом професійної підготовки, що пов'язується з формуванням якостей суб'єкта професійної діяльності, з іншої – самостійним особистісним процесом розвитку, який визначається активним, вибіркоким, відповідальним ставленням студента до професійної діяльності, здатністю до цілеспрямованих особистісних та професійних змін.

Використана література:

1. *Аксенова Г. И.* Студент как субъект образовательного процесса / Г. И. Аксенова – Москва-Рязань : РИНТО, 1998.
2. *Бондар В. І.* Формування компетентності та конкурентоздатності випускника педагогічного ВНЗ. / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. – Вип. 6. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 3-9.
3. *Бондар С. П.* Сутність і структура понять “компетенція” та “компетентність” у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. – Вип. 6. – К., Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 9-19.
4. *Борытко Н. М.* Становление субъектной позиции учащегося в гуманитарном пространстве урока : монография / науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Изд-во ВГИПКРО, 2002 – 132 с.
5. *Дистервег А.* Избранные педагогические сочинения. – М., 1956.

6. Деркач А. А., Селезнева Е. В. Акмеология в вопросах и ответах: учебное пособие. – М.: Издательство Московского психолого-социального института, Воронеж, 2007. – 248 с.
7. Савченко О. Я. Підготовка вчителя в контексті інновацій шкільної освіти / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. – Вип. 2. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – С. 3-9.

Севастюк М. С. Становление субъектности будущего учителя начальной школы как фактор формирования его профессиональной компетенции.

В статье исследуются механизмы и педагогические условия становления субъектности студентов и ее влияние на формирование профессиональной компетентности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: субъект, субъектность, субъектная позиция, профессиональная компетенция и компетентность.

Sevastyuk M. S. Becoming of subject of future teacher of initial school as factor of forming of his professional competence.

In the article mechanisms and pedagogical terms of becoming of sub'ektnosti students and its influence are probed on forming of professional competence of future teachers of initial school.

Keywords: subject, sub'ektnost, subject position, professional jurisdiction and competence.

Савченко С. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ ЗНАТЬ З МЕТАЛОЗНАВСТВА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджується роль знань з матеріалознавства та інших матеріалознавчих дисциплін у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: учитель трудового навчання, матеріалознавство, навчальні дисципліни.

Розв'язання проблеми професіоналізації підготовки вчителя пов'язане з науковим обґрунтуванням і практичним удосконаленням змісту педагогічної освіти в напрямі більшої збалансованості її складників: загального, спеціального й професійного (педагогічної теорії та практики). Першочергової розробки потребує база професійних знань учителя, яка має включати не тільки знання концепцій, технологій і володіння педагогічною технікою, а й уміння розвивати й оцінювати свою професійну діяльність.

Сучасний вчитель трудового навчання – це не лише майстер, що передає вміння і навички з обробки основних конструкційних матеріалів, знайомить з простими знаряддями праці, механізацією й автоматизацією технологічних процесів, найбільш розповсюдженими механізмами та машинами, основними машинобудівельними та механізаторськими професіями, а соціально активна особистість спеціаліста, який цілеспрямовано вивчає застосування відповідних технологій, фахівець з творчого використання знань, що розуміє необхідність постійного особистого навчання, набування нових знань, та вміє їх поглиблювати [5].

Різноманітність навчальних програм виявляється не тільки в різній структурній побудові, а й у змісті. Педагогічна освіта в усіх її проявах множить і постійно зростає, повноцінно розвивається, виявляючи свої закономірності та спільні тенденції. До найголовніших з них можна віднести: обумовленість розвитку педагогічної освіти історичним, політичним та соціальним контекстом; збереження національних традицій і звичаїв у підготовці вчителя; вплив сучасних педагогічних ідей (інтеграція,